

BOSHLANG‘ICH SINFLARNI O‘QITISHDA “PIRLS” NING AHAMIYATI

Burxonova Zulxumor

Buxoro viloyati, Shofirkon tumani 11-maktab boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Davlatimiz siyosati negizida ijodiy tafakkuri yuksak, har qanday qiyin vaziyatdan o‘z aql-idroki, mustaqil ijodiy tafakkuri bilan omon chiqa oladigan, shuurida milliy ruhi mustahkam bo‘lgan shaxsni tarbiyalash yotar ekan, “Maktab bu – hayot-mamot masalasi, kelajak masalasi. Uni davlat, hukumat va hokimlarning o‘zi hal qilolmaydi. Bu butun jamiyatning ishi burchiga aylanishi kerak” degan shior birlamchi o‘ringa chiqadi. Demak, bosh maqsadimiz “«ta‘lim oluvchilarda mustaqil fikr yuritish ko‘nikmalarini hosil qilishdan iborat” ekan, buning asosiy vositalaridan bo‘lgan ona tili ta‘limida “PIRLS” ning ahamiyati masalasiga to‘xtalib o‘tishimiz o‘rinlidir.

Kalit so‘zlar: maktabda ona tili ta‘limi, ona tili ta‘limi maqsadi, pragmatik qiymatli topshiriq, mustaqil fikrlash

Barchamizga ma‘lumki , bugungi tezkor va shiddatli davr inson ongi va tafakkuriga ham o‘z ta‘sirini o‘tkazmay qolmaydi. Shu jihatdan qaralganda fan va talim tizimidagi yangiliklarni qabul qilish va ularni uquvchilarga yetkazish pedagog – kadrlar zimmasiga bir qadar mas‘uliyat yuklamoqda. Yaqindan tajribaga olibkirilgan PISSA va PIRLS sinovlari ham uquvchilarning intellekt qobiliyatlarini aniqlash va ukarni to‘g‘ri yo‘naltirishga qaratilgan muhim qadamlardan biri

PIRLS dasturi 2001-yilda Ta‘lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi (IEA-International Association for the Evaluation of Educational Achievement) tomonidantashkil etilgan. Xalqaro tadqiqotni tashkil etish uchun barcha mas‘uliyat Chestnut Hill (Massachusets, AQSh) Boston kollejiga yuklatilgan.

Shuningdek, tadqiqot uchun topshiriqlarni tayyorlash Germaniya (Gamburg) ma'lumotlar markazida amalga

Oshirildi.

Xalqaro baholash dasturi PIRLS (Progress In International Reading And Literacy Study) dunyoning turli mamlakatlari milliy ta'lim tizimida o'qish savodxonligi bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni qiyoslashga yo'naltirilgan.

Tadqiqotlar 2001, 2006, 2011, 2016-yillarda o'tkazilgan bo'lib, 2021-yil tadqiqotning beshinchi davriyligi hisoblanadi. Shuni ta'kidlash joizki, 2021-yilda o'tkaziladigan tadqiqotlar 2001-yildan boshlab uzluksiz qatnashib kelayotgan davlatlarning 20 yil davomida erishgan yutuqlarini baholash imkonini beradi. Har besh yilda o'tkaziladigan PIRLS dasturi 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro darajada baholaydi. Mazkur dastur IEA tashkilotining 4-sinf o'quvchilarini matematika va tabiiy fanlardan savodxonligini baholaydigan TIMSS dasturini to'ldirishga yo'naltirilgan bo'lib, Boston kollejidagi TIMSS va PIRLS xalqaro o'quv markazi IEA tashkilotining Gamburg va Amsterdam shaharlaridagi idoralari bilan yaqindan hamkorlikda boshqariladi.

2016-yildan boshlab qo'shimcha tanlov asosida ePIRLS tizimi joriy qilingan bo'lib, u o'quvchilarning onlayn o'qish savodxonligini baholashga mo'ljallangan. Internet o'quvchilar uchun ma'lumotlar olishning boshlang'ich yo'li hamda maktab fanlari doirasida izlanishlar olib o'tent uchun markaziy manba hisoblanadi. PIRLS yosh o'quvchilarning sinfda va sinfdan tashqari o'qishining ikkita keng qamrovli maqsadiga qaratilgan. Bular badiiy tajriba orttirish hamda ma'lumot olish va ulardan foydalanish uchun o'qishdir.

Bundan tashqari, PIRLS o'qish maqsadlarining har birida to'rtta keng tushunish jarayonini birlashtiradi. Bular: diqqatni jamlash va aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni o'tent, to'g'ridan to'g'ri xulosalar chiqarish, g'oyalar va axborotni talqin qilish va uyg'unlashtirish, o'tent va matn elementlarini baholash va tanqid qilishdir - , deyiladi ilmiy manbaalarda.

Sinf xonasida turli o'zlashtiruvchi o'quvchilar mavjudligi inobatga olinsa ,

ularning har birining imkoniyatlarini baholash uchun alohida – alohida topshiriqlar berish talab qilinadi. Bu esa, dars davomida o‘quvchi va o‘qituvchiga turli noqulayliklar tug‘dirishi, o‘quvchilar orasida “ tabaqalanishni ” yuzaga keltirishi , turgan gap. Bu o‘rinda PIRLS kabi test sinovlari bu kabi noqulayliklarning oldini olishda qo‘l keladi. SHu o‘rinda barchamiz uchun tanish bo‘lgan PIRLS ga oid topshiriqli matnga qaraylik

UCH, BURGUT, UCHAQOL! (Afrika xalqlari ertagi)

unlarning birida cho‘pon yo‘qolgan buzog‘ini topib kelish uchun yo‘lga otlanibdi. Chunki bir kun oldin kuchli bo‘ron turib, poda buzoqsiz qaytgan edi.

U vodiya borib, buzoqni daryo bo‘yidan, qamishzorlar ichidan, tog‘- u toshlar orasidan qidirib, baland qoyali tog‘ yonbag‘riga chiqibdi. U buzog‘ini: «Balki, bo‘rondan qochib qutulish uchun toshlar orqasiga yashiringandir», – deb xarsangtosh orqasiga qarabdi. Shunda uning bir g‘ayritabiiy narsaga ko‘zi tushib, hayratdan to‘xtab qolibdi. Endi tuxumdan chiqqan bir yoki ikki kunlik burgut bolasini kechagi kuchli bo‘ron inidan uloqtirib yuborgandi.

Cho‘pon ehtiyotkorlikda ikkala qo‘li bilan palaponni ko‘tarib olibdi. U burgut bolasini uyiga olib borib, unga g‘amxo‘rlik qilishga qaror qilibdi. Cho‘pon uyga yaqinlashib qolganida, bolalari uning qarshisiga yugurib chiqishdi.

«Buzoqning o‘zi qaytib keldi!» – deb qiyqirishdi ular. Cho‘pon bu xabardan mamnun bo‘ldi. U burgut bolasini oilasiga ko‘rsa- tib, so‘ngra uni tovuqxonadagi tovuqlar va jo‘jalar orasiga joylashtirdi.

«Burgut – qushlar hukmdori, – dedi u, – biz esa unga tovuqlardek bo‘lishni o‘rgatamiz». Shunday qilib, burgut tovuqlar orasida yashab, ularning yashash tarziga moslashibdi. U katta bo‘lgani sari tashqi ko‘rinishidan boshqa jo‘jalardan butunlay farq qila boshlabdi. Bir kuni cho‘ponning do‘sti mehmonga kelib, jo‘jalarning orasidagi qushni ko‘rib qolibdi. «Hoy, axir bu tovuq emas, burgut-ku!» – dedi do‘sti.

Cho‘pon unga jilmayib: «Yo‘q, bu tovuq. Qara, u tovuq kabi yuradi, tovuq kabi oziqlanadi, tovuq kabi o‘ylaydi. Albatta, bu tovuq», – dedi. Lekin do‘sti bunga

ishonmadi. «Men senga uning burgut ekanligini isbotlayman», – dedi u.

Cho‘ponning bolalari do‘stiga qushni ushlashga yordam berishibdi. Do‘sti qushning yaxshigina og‘ir bo‘lishiga qaramay, boshi uzra tepaga ko‘tarib: «Sen tovuq emas, burgutsan. Sen yerga emas, osmonga tegishlisan! Uch, burgut, uchaqol!» – debdi.

Shunda qush qanotlarini keng yozib atrofga qaradi, donlab yurgan tovuqlarni ko‘rib, ularning qatoriga qo‘shilish uchun pastga sakrab tushdi.

«Men senga uni tovuq deb aytgan edim-ku», – deya cho‘pon xaxolab kuldi.

Ertasi kuni hali tong yorishmasdan dehqonning itlari vovullay boshladi. Tashqaridan qandaydir ovoz eshitildi. Cho‘pon eshikni ochib qarasa, yana o‘sha do‘sti kelgan ekan. Menga yana bir imkon ber, – yalindi u. Hozir soat necha ekanligini bilasanmi? Hali tong ham yorishgani yo‘q. Men bilan yur, qushni ham o‘zing bilan ol.

Cho‘pon istar-istamas tovuqlar orasida qattiq uxlab yotgan qushni oldi. Ikkovlon yo‘lga tushib, birpasda qorong‘ilikka sho‘ng‘ib ketdi. Qayerga ketyapmiz? – dedi uyqusirab cho‘pon. Tog‘ga, qushni topgan joyingga. Nega bunday bemahalda?

Bizning burgutimiz o‘ziga tegishli bo‘lgan osmonda turib, tog‘lar ortidan quyoshning chiqishini kuzatishi kerak.

Ular vodiya yetib, daryoni kesib o‘tdi.

«Tezroq», – dedi do‘sti, – kun yorishguniga qadar ulgurishimiz kerak». Ular tog‘ga chiqqanlarida, quyosh nurlari endi ufqdan ko‘rinayotgan...” va hokazo mazmunidagi matnga oid quyidagi topshiriqlar berilmoqda:

1. Hikoyaning boshida cho‘pon nimani qidirish uchun yo‘lga otlangan edi?

- A. Buzoqni.
- B. Podani.
- C. Toshli qoyani.
- D. Burgut bolasini.

2. Cho‘pon burgut bolasini qayerdan topib oldi?

- A. Qush uyasidan.

- B. Daryo bo‘yidan.
- C. Xarsangtosh orqasidan.
- D. Qamishlar orasidan.

3. Cho‘ponning burgut bolasiga ehtiyotkor bo‘lganligini qaysi holatda ko‘rish mumkin?

- A. U burgut bolasini ikkala qo‘li bilan ko‘tarib olgan edi.
- B. U burgut bolasini uyiga olib kelgan edi.
- C. U burgut bolasini uyasiga qaytarib qo‘ygan edi.
- D. U daryo bo‘yidan burgut bolasini qidirgan edi.

4. Cho‘pon burgut bolasini uyiga olib kelib nima qildi?

- A. Uni uchishga o‘rgatdi.
- B. Uni ozod qildi.
- C. Uni tovuqlar bilan birga boqib, tovuqlardek bo‘lishni o‘rgatdi.
- D. Unga yangi uya qurib berdi.

5. Do‘sti birinchi marta mehmonga kelganda, burgut bolasi o‘zini tovuqlardek tutdi. Bu holatni ko‘rsatadigan ikkita misol keltiring.

- 1.
- 2.

6. Dehqonning do‘sti burgutni birinchi marta ko‘rganida, uni uchirishga qanday harakat qildi?

- A. U burgutni boshi uzra ko‘tardi.
- B. U burgutni osmonga irg‘itdi.
- C. U burgutni tog‘ga olib bordi.

7. Cho‘ponning do‘sti burgutga: «Sen yerga emas, osmonga tegishlisan!» – deganida nimani nazarda tutganini tushuntirib bering.

8. Do‘sti birinchi marta mehmonga kelganida, cho‘pon nima sababdan kuldi?

- A. Burgut uchish uchun juda og‘irlik qilganiga.
- B. Burgutni ushlab qiyin bo‘lgani uchun.
- C. Burgut jo‘jalardan farq qilgani uchun.

D. Uning haq ekanligini burgut isbotlagani uchun.

9. Nima uchun do‘sti burgutni uchishga majbur qilib, baland tog‘ga olib bordi? Ikkita sababni keltiring.

1.

2.

10. Osmonning qanchalik chiroyli ekanligi haqida aytilgan so‘zlarni toping va ko‘chirib yozing.

11. Nima uchun ko‘tarilayotgan quyosh ertakda muhim belgi sifatida ifodalangan?

A. Quyosh – burgutning uchish instinktini uyg‘otuvchi.

B. Quyosh – osmonning hukmdori.

C. Quyosh – qushning qanotlarini isituvchi.

D. Tog‘ cho‘qqilarini yorituvchi.

12. Cho‘ponning do‘sti qilgan ishidan uning qanday inson ekanligini bildingiz. Do‘stining bitta fazilatini yozing. Bu fazilatni isbotlovchi bajargan ishlaridan birini keltiring.

13. Cho‘ponning do‘sti burgutga: «Sen yerga emas, osmonga tegishlisan!» – deganida nimani nazarda tutganini tushuntirib bering

14. Do‘sti birinchi marta mehmonga kelganida, cho‘pon nima sababdan kuldi?

A. Burgut uchish uchun juda og‘irlik qilganiga.

B. Burgutni ushlab qiyin bo‘lgani uchun.

C. Burgut jo‘jalardan farq qilgani uchun.

D. Uning haq ekanligini burgut isbotlagani uchun.

15. Nima uchun do‘sti burgutni uchishga majbur qilib, baland tog‘ga olib bordi? Ikkita sababni keltiring.

1.

2.

16. Osmonning qanchalik chiroyli ekanligi haqida aytilgan soʻzlarni toping va koʻchirib yozing.

17. Nima uchun koʻtarilayotgan quyosh ertakda muhim belgi sifatida ifodalangan?

- A. Quyosh – burgutning uchish instinktini uygʻotuvchi.
- B. Quyosh – osmonning hukmdori.
- C. Quyosh – qushning qanotlarini isituvchi.
- D. Togʻ choʻqqilarini yorituvchi.

18. Choʻponning doʻsti qilgan ishidan uning qanday inson ekanligini bildingiz. Doʻstining bitta fazilatini yozing. Bu fazilatni isbotlovchi bajargan ishlaridan birini keltiring.

19. Choʻponning doʻsti burgutga: «Sen yerga emas, osmonga tegishlisan!» – deganida nimani nazarda tutganini tushuntirib bering.

20. Doʻsti birinchi marta mehmonga kelganida, choʻpon nima sababdan kuldi?

- A. Burgut uchish uchun juda ogʻirlik qilganiga.
- B. Burgutni ushlab qiyin boʻlgani uchun.
- C. Burgut joʻjalardan farq qilgani uchun.
- D. Uning haq ekanligini burgut isbotlagani uchun.

21. Nima uchun doʻsti burgutni uchishga majbur qilib, baland togʻga olib bordi? Ikkita sababni keltiring.

- 1. ____
- 2. ____

22. Osmonning qanchalik chiroyli ekanligi haqida aytilgan soʻzlarni toping va koʻchirib yozing.

23. Nima uchun ko‘tarilayotgan quyosh ertakda muhim belgi sifatida ifodalangan?

- A. Quyosh – burgutning uchish instinktini uyg‘otuvchi.
- B. Quyosh – osmonning hukmdori.
- C. Quyosh – qushning qanotlarini isituvchi.
- D. Tog‘ cho‘qqilarini yorituvchi.

24. Cho‘ponning do‘sti qilgan ishidan uning qanday inson ekanligini bildingiz. Do‘stining bitta fazilatini yozing. Bu fazilatni isbotlovchi bajargan ishlaridan birini keltiring.

Ko‘rib o‘tganimiz birgina namuna o‘zida bir qancha top[shiriqlarni jamlagani va bir paytning o‘zida ham o‘qish savodxonligi , ham xotira borasidagi , ham og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishi bilan ahamiyatga molikdir.

Xulosa qilib aytganda ,PIRLS baholash tizimi ta‘lim sohasidagi tub burilishlarga sababchi bo‘lishi , shubhasizdir. O‘zbekiston yoshlarining jahonning yetakchi davlatlari yoshlari qatoriga qo‘shilishi va ular qatorida bo‘lishida bu kabi baholash sinovlarining o‘rni beqiyosdir. Chunki , bugungi ahborotlar zamonida ularni tushunish va idrok etish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dunyoga qiziqish bildirishi va shu dunyoviy ilmlarni egallashiga bevosita bog‘liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. PIRLS 2021 Assessment Framework. Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College. 2019. www.timssandpirls.bc.edu.
2. PIRLS 2011 Assessment Framework. Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin, Ann M. Kennedy, Kathleen L. Trong, Marian Sainsbury. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), International Study Center, Lynch School of Education, Boston College Chestnut Hill. 2009.

3. Framework and Specifications for PIRLS Assessment 2001. Jay R. Campbell, Dana L. Kelly, Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin, Marian Sainsbury. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), International Study Center, Lynch School of Education, Chestnut Hill. 2001.
4. PIRLS 2016 Teacher Questionnaire. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). 2015.
5. PIRLS 2011 Assessment. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) 2013, TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, Chestnut Hill.
6. Международное исследование «Изучение качества чтения и понимания текста» PIRLS. Основная информация об исследовании PIRLS. Институт стратегии развития образования Российской академии образования, Центр оценки качества образования. www.centeroko.ru.
7. Международное исследование «Изучение качества чтения и понимания текста» PIRLS 2016. Институт стратегии развития образования Российской академии образования, Центр оценки качества образования. Тетрадь 13

